

Tampereen aluetiede ja tiedeympäristön pysyvä muutos

Tamperelainen aluetiede on koko olemassaolonsa ajan ollut omintakeinen yhteiskunnallisia suuntauksia ja tiedontarpeita heijasteleva oppiaine. Ala perustettiin vuonna 1965 nimellä sosiaali- ja talousteologia. Tavoitteena oli tuottaa yhteiskunnallisten ja taloudellisten ilmiöiden alueellisuutta ja maantieteellisiä vaikutuksia koskevaa tietoa yhteiskuntasuunnittelun tarpeisiin. Vuonna 1971 ala nimettiin aluetieteeksi, ja sittemmin siitä on kehittynyt yhteiskunnallisten ilmiöiden tutkimukseen erikoistunut maantieteellisen tutkimuksen ala Suomessa. Samaan aikaan aloitettiin ympäristöpolitiikan sivuaineopetus vastauksena kasvavaan tietoisuuteen ympäristöongelmien yhteiskunnallisesta perustasta. Myös ympäristöpolitiikka vakiintui 1990-luvun puoliväliin mennessä itsenäiseksi oppiaineeksi. Tämän jälkeen alojen välille on ollut luontevaa rakentaa yhä laajempia yhteyksiä opetuksessa ja tutkimuksessa.

Kehitys on huipentunut 2000-luvulla osana Tampereen yliopiston organisaatiomuutoksia. Ensimmäinen suuri muutos oli kunnallispolitiikan oppiaineen tuominen osaksi Aluetieteen ja ympäristöpolitiikan laitosta, joka samalla nimettiin Yhdyskuntatieteiden laitokseksi. Vuonna 2009 käynnistettiin opetuksen uudistamistyö, jonka seurauksena laitoksen perustutkinto-opetus organisoitiin kolmen oppiaineen sijaan kahdeksi kandidaatti- ja maisteriohjelmaksi. Elokuusta 2010 alkaen aluetiede on tuottanut opetussisältöjä Kunta- ja aluejohtamisen ohjelmassa sekä Ympäristöpolitiikan ja aluetieteen ohjelmassa.

Seuraavaksi uudistuksia toteutettiin koko yliopiston tasolla siten, että perinteinen laitos- ja tiedekuntarakenne purettiin ja oppiaineet koottiin tieteenalaysiköihin. Aluetieteen oppiaine toimii nykyisin Johtamiskorkeakoulussa, jonka opetus on koottu kolmeksi laaja-alaiseksi tutkinto-ohjelmaksi. Elokuusta 2012 alkaen opiskelijat ovat suorittaneet kandidaattitutkintonsa hallintotieteiden tut-

kinto-ohjelmassa ilman varsinaista pääainetta. Tutkinto-ohjelma kuitenkin jakautuu viiteen opintosuuntaan, joista aluetiede on mukana Ympäristön ja alueiden politiikan sekä Kunta- ja aluejohtamisen opintosuunnissa.

Kuluneet viisi vuosikymmentä voisi kiteyttää lausahdukseen, jonka mukaan vain muutos on pysyvää. Mikä sitten tämänhetkisessä tiedeympäristön muutoksessa on erityistä? Nykyisin ainakin kaksi toisiinsa kietoutuvaa kehityssuuntaa tuntuu muovaavan akateemista työtä ja työympäristöjä. Ensiksikin tiede- ja tutkimuspoliittisista ohjauskeinoista vallitsee laaja kansainvälinen yhteisymmärrys, joka korostaa mitattavien tulosten seuraamista, tuloksellisuuden palkitsemista ja valtioiden välistä kilpailua. Toisaalta mitattavuus ja vertailtavuus edellyttävät akateemisen työn standardointia ja tuotteistamista sekä mahdollisuutta seurata tuotosten laatua mahdollisimman yksiselitteisillä kriteereillä. Tämä on tehnyt kansainvälisistä vertaisarvioiduista julkaisuista ennennäkemättömän tärkeän akateemisen työn mittarin, jonka korostuminen on ajanut alas monet raportti- ja laitos-sarjat ja saattanut vertaisarvioidun kotimaisen julkaisemisen ahdinkoon.

Kehitys on tehnyt eri maissa harjoitettavasta tiedepolitiikasta hämmentävän samankaltaista. Se on johtanut nyt myös kansainvälisen tiedekustantamisen ja sen ympärille muodostuneiden liiketoiminta-alueiden nopeaan kasvuun. Kaiken kaikkiaan tieteen mittaamisen nousu on osoitus hyödynnäkökohtien korostumisesta akateemista työtä ja sen toimintaympäristöä muokkaavana voimana. Vaikka tutkimuksen sisältöihin puututaan edelleen kainostellen, vaikutetaan niihin välillisesti, sillä akateemisen työn muodot ohjaavat tutkimuskäytäntöjä voimakkaasti.

Tämä eri maiden tiede- ja koulutushallintojen sekä monikansallisten kustannustalojen yhteen-

kietoutuma *public–private partnership* ei olisi mahdollinen ilman tutkimustyön outoa logiikkaa. Me tieteenharjoittajathan käytämme julkisesti saamamme panokset työhön, jota teemme kansainvälisten kustannustalojen kannalta aivan ilmaiseksi. Tuotamme kirjoittajina sisällöt, valvomme vertaisarvioijina tuotannon laadun, toimitamme talkootyönä journalit, toivomme kainosti että yliopistojemme kirjastot ostaisivat tuotoksemme kustantajilta, ja odottelemme kiltisti vuoden tai kaksi, jotta aikakaussarjan embargo päättyy ja pääsemme lukemaan tekstejä. Lopulta raportoimme tästä kaikesta rahoittajillemme. Hullua tai ei, näin tieteellinen kilvoittelu ja sen tulosten arviointi on siirtynyt pääosin englanninkieliselle kansainväliselle kentälle, jonne sopeutumisesta on tullut akateemisen työn ydintaito.

Tamperelainen aluetiede on sopeutunut julkaisutoiminnan kansainvälistymiseen kohtalaisen hyvin, mikä on näkynyt menestyksenä yliopiston tutkimuksen arvioinnissa sekä tutkimusrahoituksen saamisessa. Molemmat ovat niitä akateemisen työn arvioinnin muotoja, joissa meritoidutaan erityisesti kansainvälisillä näytöillä. Muutoksen käänköpuolena on ollut vähenevä osallistuminen kotimaisiin keskusteluihin, vaikka alan soveltavaa tutkimusta pyritään edelleen julkistamaan myös Suomessa. Julkaiseminen omissa julkaisusarjoissa ja niiden jakelu sidosryhmille ovat käytännössä loppuneet kokonaan, eikä julkaisujen vertaisarviointia painottava yliopistojen rahoitusmalli ainakaan kannusta palauttamaan näitä toimintatapoja.

Maantieteellisen tutkimuksen yhteiskunnallinen vaikuttavuus ei välttämättä kuitenkaan hupene suorassa suhteessa kansainvälisen julkaisemisen kasvuun. On nähtävissä, että osallistuminen yhteiskunnalliseen keskusteluun ja kehittämistyöhön on saanut uusia muotoja, jotka ohittavat kotimaisen julkaisemisen perinteiset kanavat. Tutkimuksen yhteiskunnallinen relevanssi voikin toteutua muun muassa asiantuntijakonsultaationa, työ-

ryhmäjäsennyksinä, perinteisten ja uusien medioiden välityksellä, perinteisenä ja vaihtoehtoisena poliittisena osallistumisena, tai vaikkapa aloitteellisenä kansalaistoimintana. Maantieteellisen vaikuttamisen kanavat muuttuvat osana yhteiskunnallisen osallistumisen laajempaa murrosta. Sen myötä ympäristökysymyksistä, yhteiskuntapolitiikasta ja alueellisista muutoksista neuvotellaan perinteisen mittakaavataso- jaottelun (paikallinen, kansallinen ja globaali) haastavilla ja monimuotoisilla tavoilla sekä virtuaalisissa että fyysisissä verkostoissa.

Suomalaisen maantieteellisen tutkimuksen tulevaisuus näyttää tällä hetkellä valoisaalta. Ala on menestynyt kilpailussa tutkimusrahoituksesta, sen tutkimus näkyy kansainvälisesti verrattain hyvin, ja ala on saanut hyviä tuloksia myös eri yliopistojen tutkimuksen arvioinneissa. Suomalainen tiedepolitiikka on noteerannut alan saavutukset muun muassa akatemiaprofessorin tehtävän ja tutkimuksen huippuyksikköstatuksen muodossa. Vaikuttaisi siltä, että yliopistojen rakenteelliset uudistukset eivät ainakaan toistaiseksi ole horjuttaneet maantieteellistä tutkimusta ja opetusta.

Organisaatorakenteet eivät yksin voi taata opetuksen ja tutkimuksen vahvaa asemaa, mutta silti laitosten ja tiedekuntien myllerrystä on syytä seurata valppaana. Tampereen kokemukset osoittavat että alan näkyvyys voi olla uhattuna vaikka organisaatiouudistuksessa ei puututtaisikaan opetuksen tai tutkimuksen käytäntöihin. Yliopistoja tulaa varmasti edelleenkin kannustamaan kohti suuruuden ekonomiaa, jolloin vaarana on pienten alojen katoaminen laaja-alaisten tutkinto-ohjelmien massaan. Maantieteellisten ja aluetieteellisten oppiaineiden ”näkyviin liputtaminen” on tarpeen, jotta alan hyvä vire ja tutkimustulokset identifioidaan jatkossakin oikein.

JOUNI HÄKLI
Johtamiskorkeakoulu,
Tampereen yliopisto